

БОЛА ШАХСИНИНГ ШАКЛЛАНИШИДА ОИЛА МУҲИТИНИНГ РОЛИ

DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2021.94.82.011>

Пўлатова Назира Мелиевна

ЖДПИ катта ўқитувчиси

Акрамова Норжамол

Математика ва информатика йўналиши 2-босқич талабаси

Мақолада бола шахсининг шаклланишида оиланинг роли, ижтимоийлашув жараёнида оила муҳити масалалари ҳақида фикр юритилган. Шунингдек, муаллиф оила муҳити ва бола шахсининг шакллантириши имкониятларини айтиб ўтган.

Калит сўзлар. Оила, ёш авлод, ижтимоий муҳит, ижтимоийлашув, тарбия, шахслараро муносабат.

РОЛЬ КЛИМАТА СЕМЬИ В ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ РЕБЕНКА

Пўлатова Назира Мелиевна

*преподаватель Джизакского государственного педагогического
института*

Акрамова Норжамол

Студентка направления Математика и информатики

В статье рассматривается роль семьи в формировании личности ребенка, вопросы семейного окружения в процессе социализации. Автор также упомянул семейное окружение и возможности формирования личности ребенка.

Ключевые слова. Семья, молодое поколение, социальная среда, социализация, воспитание, межличностные отношения.

THE ROLE OF FAMILY CLIMATE IN THE FORMATION OF A CHILD'S PERSONALITY

The article examines the role of the family in the formation of the child's personality, the issues of the family environment in the process of socialization. The author also mentioned the family environment and the possibilities for the formation of the child's personality.

Key words. Family, young generation, social environment, socialization, upbringing, interpersonal relationships.

Жамиятнинг келажаги ёш авлоднинг қандай тарбия олиб, шаклланишига боғлиқ, бола шахсининг миллий мустақиллик руҳида тарбиялаш, ҳам руҳан, ҳам маънан, ҳам жисмонан соғлом қилиб ўстириш давлатимиз олдида, қолаверса оилалар олдидаги муҳим вазифалардан бири ҳисобланади. Ёш авлодни болалик давридан бошлаб тарбиялашни, унинг жисмоний, маънавий томондан ривожланишини ҳамда жамиятда ўз ўрнини топишини таъмин этиш муҳим вазифа ҳисобланса, ушбу жараённинг асосий ташкилотчиси оиладир. Чунки оила инсониятнинг узлуксиз наслини давом эттирувчиси ҳисобланади. Инсон шахсида ижобий ва салбий сифатларни

шаклланиши аксарият ҳолларда оила ва унда бериладиган таълим – тарбияга боғлиқ бўлади. Шунингдек таъкидлаш мумкинки, эртанги кунимизнинг давомчилари бўлган соғлом авлодларни тарбиялаш ҳозирги куннинг муҳим масалаларидан ҳисобланади.

Оила инсон учун муқаддас маскан, кишилик жамиятининг ижтимоий пойдеворидир. Оилавий турмушнинг асосий мақсади-бу фарзанд кўриш орқали шахслараро муносабат аҳволини қайта тиклаш, шунингдек, авлодлар билан аجدодлар ворислигининг давомийлигини ҳамда ер юзиде инсониятнинг тарихий тараққиётини таъминлашдан иборатдир.

Юқоридаги фикрлардан кўринадики оиланинг психологик иқлимини таъминлашда ота-она ва фарзандларнинг бир-бирларига бўлган самимий муносабатлари, ҳамда шахслараро муносабатларга боғлиқ бўлади. Шунингдек ота-оналарда оила ҳақидаги тасаввурларининг кенглиги айниқса бола тарбиясига доир билим, кўникма, малакаларига эга бўлиши билан белгиланади. Бола шахсининг шаклланишида бутун ижтимоий воқеълик, хусусан унинг ўзи туғилиб ўсган оила муҳити ҳал қилувчи вазифани бажаради. Оиланинг турмуш маданияти, ахлоқий савияси боланинг комил инсон бўлиб етишига таъсир кўрсатади.

Болалар келгусида жамият қурувчиларидир. Улар ҳар томонлама ривожланган, ўқишда, меҳнатда ҳамда ижтимоий ҳаётда фаол иштирок этишга тайёр кишилар бўлиб етишлари лозим.

Ижтимоийлашув жараёнида оиланинг роли катта. Оила бола учун нафақат психикасини ривожлантириши манбаи, балки у учратадиган ижтимоий муносабатлардаги қабулқилиниши шарт бўлган биринчи модел ҳисобланади. Ижтимоийлаштириш - болани тарбиялаш, фикрлаш доирасини кенгайтириш, нутқини ўстириш, ота-онага, маҳаллага, ҳамда маданий меросимизга ва Ватанга муносабатини шакллантириш демакдир.

Боланинг ижтимоийлашуви учун энг катта институт-бу оила ҳисобланаркан, айнан ушбу масканда бола ота-она, буви, бува, ака, қиз, ўғил каби ижтимоий ролларнинг моҳиятини лнглайди. Вақт ўтган сайин у оиланинг бошқа аъзоларини ҳамда оилавий муносабатларни ҳам гушуниб ета бошлайди, бола аста-секин жамиятга кириб боради.

Боланинг ижтимоийлашуви жараёнида оиладаги шахслараро муносабатлар муҳим аҳамият касб этади. Баъзи ота-оналар оилавий тарбияда, фарзандлари билан бўлган шахслараро муносабатларда, улар билан муомала қилишда бола шахси ва унинг ёши даври хусусиятларини, оиланинг индивидуал психологик хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда иш тутсалар, боланинг маълум ёш инқирозларидан бехатар ўтишини таъминлайдилар.

Охириги пайтларда оилаларнинг психолог ёрдамига бўлган муҳтожлиги ортиб бормоқда. Ота-оналар билан психолог ўртасидаги ҳамкорлик болаларнинг ҳар томонлама камол топишига ва ижтимоилашишига замин бўлиб хизмат қилади.

Ушбу жараёнда ота-оналар мактаб ва маҳалла қолаверса “Оила” илмий - амалий маркази ҳамкорлиги муҳим аҳамият касб этади.

Дарҳақиқат боланинг психик ва шахс сифатида ривожланиши унинг дунёқарашлари, жамиятга кириб бориши осон кечмайди ва боланинг ўзи буни унчалик англаб етмайди. Шу сабабли жамиятдаги қабул қилинган норма ва талабларни бола ўзлаштириб олиши учун юқоридаги ҳамкорлик зарур. Оилалар эса ўз фарзандларига ижтимоий тажрибаларни ўзлаштиришлари учун шарт- шароит яратишлари лозим.

Оила бола учун нафақат унинг психикасини ривожлантириш манбаи, балки у учратадиган-ижтимоий муносабатлардаги қабул қилиниши шарт

бўлган биринчи модел ҳисобланади. Зеро, боланинг психик ва шахс сифатида ривожланиши, унда дунёқараш шаклланиши, уни жамиятга кириб бориши осон кечмайди, ачинарлиси боланинг ўзи буни англаб етмайди. Шу боис жамиятдаги қабул қилинган норма ва талабларни ўзлаштириб олиши учун оила - мактаб - маҳалла, қолаверса, “Оила” илмий-амалий марказлар ҳамкорлиги муҳим аҳамият касб этади.

Дарҳақиқат “Машриқзамин хикмат бўстони” номли адабиётда ҳам шундай ёзади;

Ота-онанинг хизматини қилиш ҳар бир фарзанднинг бурчи. Аммо бу бурч ота-она қачонки фарзанднинг хизматиغا муҳтож бўлиб қолганда амалга оширилади.

Фарзанднинг ота-она олдидаги одоблари шундайки, ота-она нима деса диққат билан кулоқ солади. Уларнинг олдида тушиб юрмайди. Нимаики буюрсалар ва буюрга нарсаларида хиёнат ёки гуноҳ иш бўлмаса жону дил билан бажаради. Ўтирган жойларидан турсалар у ҳам ирғиб туради. Чақирсалар лаббай деб жавоб беради. Уларни хурсанд қилишга ҳамиша орзуманд бўлади. Олдиларида таъзим билан туради. Қилган ишларини миннат қилмайди. Ота-онанинг бир хил ишлари учун аччиғланиб, уларга хўмрайиб қарамайди. Рухсатсиз сафарга кетмайди

Яна бошқа ҳуқуқларидан баъзилари шуки, уларнинг олдиларида одоб сақлайди. Ечиниб ўтирмайди. Бирор ери оғриётган бўлса, отани-онани ташвишга солмаслик учун имкони борича яширишга ҳаракат қилади. Шунга ўхшаш нарсаларнинг ҳаммасида одоб қоидаларини жойига кўяди.

Бу хикматлардан кўриниб турибдики бола турли туман ҳаётий ҳодисалар билан муносабатга киришар эканлар, катталарнинг етакчи таъсири остида ушбу ижтимоий қарашлар ривожланиб, ўсиб боради. Ота - оналар эса ўз фарзандларига ижтимоий тажрибаларни ўзлаштиришлари учун барча имконият ва шароитларни яратишлари лозим. Ота-онанинг бири-бирига дўстона муносабати, меҳрибонлиги, ғамхўрлиги ўз навбатида оилада фарзандларнинг муносабатларини нормал ўстиришга ёрдам беради. Бу борада ота - оналарга психологик тавсиялар бериш мақсадга мувофиқдир:

- боланинг бўш вақтини бирор-бир фойдали машғулот билан банд қилиш мақсадга мувофиқдир:

- боладаги қобилиятларни аниқлаш ва уни шахс сифатида эътироф этиш керак:

- болага ишониш керак:

- боланинг қизиқлишларини, қарашларини хурмат қилиш лозим:

- болани меъёр даражада эркалаб, меҳр билан катта қилиш зарур.

“Қуш уясида кўрганини қилади” - бумақол ўз долзарблигини йўқотмайди.

Оилада соғлом муҳит ва муносабат бўлса, миллат соғлом бўлади.

Дарҳақиқат, оила-ҳар бир шахснинг ёшлигидан бошлаб шаклланивчи инсоний фазилатлар, эзгу-истаклар, қадриятлар мингйиллар давомида таркиб топувчи ўзбек халқининг маънавий мероси равнақини таъминловчи тарбия масканидир. Уларнинг фикрича, ҳалаллик, ростгўйлик, ор-номус, шарми-аё, меҳру-оқибат, меҳнатсеварлик каби барча инсоний фазилатлар энг аввало оилада шаклланиб кетган.

Адабиётлар рўйхати

1. Каримов И. Юксак маънавият - енгилмас куч. 2007.

2. Ғозиев Э. Оила этикаси ва психологияси. 1992.

3. Ҳ.Ҳомидий ва Маҳмуд Ҳасаний. Машриқзамин хикмат бўстони .1997й